Historie & Samfundsfag

Når faget bygger bro

Nr. 3 - oktober 2019

Udgivet af Foreningen af Lærere i Historie og Samfundsfag

FALIHOS

Formand
Dennis Hornhave Jacobsen
Overgade 41, 1 th.
5000 Odense
Tlf.: 28 12 78 89
Mail: dennis@falihos.dk

Næstformand/Webmaster
Rasmus Helmin Kongstad Welling
Sofiendalvej 9
5500 Middelfart
Tlf.: 75 53 35 15 / 60 93 58 78
Mail: rasmusw@falihos.dk

Kasserer
Bente Wangsgaard
Damsbovej 68, Erritsø
7000 Fredericia
Tlf: 61 65 82 12
Mail: bente@falihos.dk

Ansv. Redaktør
Ditte Gormsen
Killerupvej 11
2770 Kastrup
Tlf.: 40 11 35 79
Mail: ditte@falihos.dk

Ansv. Redaktør
Kristine Traun-Terkelsen
Bygvænget 16
3660 Stenløse
Tlf.: 27 15 15 73
Mail: kristine@falihos.dk

Bestyrelsesmedlem
Pernille Moesby Sørensen
Bakkekammen 1
7100 Vejle
Tlf: 22 88 14 37
Mail: pernille@falihos.dk

Bestyrelsesmedlem
Christian Arnth Jørgensen
Blykobbevej 36, st. tv.
2770 Kastrup
Tlf: 20 66 30 35
Mail: christian@falihos.dk

Bestyrelsesmedlem
Bente Wain
Peder Lykkes Vej 6, st.
2300 KBH S
Tlf: 25 78 37 40
Mail: bentewain@falihos.dk

Bestyrelsesmedlem
Mette Damgaard Jørgensen
Skippervej 4
5270 Odense N
Tlf: 51 74 16 66
Mail: mettedj@falihos.dk

Tidskriftet udgives elektronisk af foreningen af Historie og Samfundsfag (Falihos).

Manuskripter sendes til redaktionen:
redaktion@falihos.dk

ISSN 2246-6568.

Medlemsskab og økonomi
E-mail: falihos@falihos.dk
Bank: Nordea
Reg.: 2440 - konto-nr.: 6284281851
MobilePay: 93 89 82 12

Abonnement, der inkluderer medlemskab af Foreningen af Lærere i Historieog Samfundsfag, tegnes hos kassereren for

- 295 kr. årligt for private
- 375 kr. årligt for institutioner
- 200 kr. årligt for studerende og pensionister.

Medlemskabet giver adgang til vores elektroniske magasiner, rabatter på bøger, adgang til alt materiale på vores hjemmeside, anmeldelser, artikler, undervisningsforslag, prøveoplæg, vejledning til prøver, debatforum, download af materialer, alle elektroniske numre, m.v.
Udmeldelse (inden 1/11) samt flytning/navneskift sendes skriftligt til kassereren eller som
e-mail: falihos@falihos.dk.

Få flere informationer om tidsskriftet på vores hjemmeside:
www.falihos.dk

INDHOLD

Kapooow - tegneserier i historie- og samfundsfagsundervisningen	Side 7
På sporet af historien	Side 15
Queer Zahrtmann	Side 18
Hverdagslivet er samfundsfagets empiri	Side 21
Signs: Lær af fortiden for at påvirke fremtiden	Side 25
Build a world	Side 28
Kom med til ungdomsparlament 2020	Side 29
Økonomiundervisning mellem natur- og humanvidenskab	Side 32

ÅRSKONFERENCE 2019

Leg og bevægelse i Historie og Samfundsfag

FALIHOS

Hvad skal der til for, at leg og bevægelse bliver mere end idrætstimernes kolonisering af kulturfagene? Nok engang inviterer Falihos til årskonference – denne gang under overskriften "Leg og bevægelse i historie og samfundsfag". Både historie og samfundsfag har tradition for at være akademiserede og teksttunge fag, men sådan behøver det ikke være. Gennem fællesoplæg og praksisnære workshops får du konkrete ideer med hjem til din egen undervisning ligesom du får mulighed for at drøfte, hvordan vi undgår, at bevægelsen bliver målet i sig selv. Meld dig til årskonferencen d. 28. november på Arbejdermuseet, hvor der også bliver mulighed for at drøfte med flere forlag, hvordan de griber udfordringen an.

Tilmelding på www.falihos.dk. Skriv herefter en mail til dennis@falihos.dk med dine to workshop-ønsker.

Pris: 350 kr. for ikke-medlemmer. Gratis for medlemmer af FALIHOS. Medlemsinstitutioner kan sendes tre deltagere.

Program

9:30 - 10:00:
Morgenmad

10:00 - 10:15:
Museet byder velkommen

10:15 - 10:45:
Fælles oplæg i salen: Søren Smedegaard – medieret samtale om bevægelse i undervisningen
Søren er centerkoordinator ved Fiibl - Forsknings- og Innovationscenter for Idræt, Bevægelse og Læring og har arbejdet med bevægelse i undervisningen i mange år.

11.00 - 12.15:
1. workshop-runde

12.15 - 13:15:
Frokost

13:15 - 14:30:
2. workshop-runde

14:30 - 15-00:
Kage og afslutning

ARBEJDERMUSEET

ÅRSKONFERENCE 2019

Leg og bevægelse i Historie og Samfundsfag

Konferencens workshops

DEMOKRATI – FITNESS

v/ Arbejdermuseet

Ingen af os fødes som demokrater. Det er noget vi skal lære, træne og vedligeholde hele livet i gennem. Grundskolen er med dens formålsparagraf et stort demokratisk fitnesscenter, hvor alle fag skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Arbejdermuseet har gennem en årrække arbejdet med at bruge museets udstillinger og samlinger til at styrke danske elevers demokratiske muskler og selvtillid. I workshoppen introduceres I for eksempler herpå samt museets seneste projekt, hvor udskolingselever fra hele landet træner deres aktivisme-muskler, når de f.eks. skal arbejde med oprørske objekter og sætte ord på ideer de mener er værd at kæmpe for.

Bevægelsesaktiviteter i historieundervisningen

v/ Astrid Danielsen, Konsulent CFU/UCL og Rikke Pedersen, folkeskolelærer

På workshoppen vil der være hands on aktiviteter, hvor deltagerne afprøver nogle bevægelsesaktiviteter der har et historiefagligt perspektiv.

Aktiviteterne kan nemt overføres til netop det emne og kompetenceområde man arbejder med i egen klasse.

Meningsfuld undervisning eller edutainment?

v/ Rune Riberholdt, lektor Københavns proffesionshøjskole

Med afsæt i samfundsfag både vidensmæssigt og i konkrete øvelser, åbnes en debat om spil og bevægelse I undervisningen. Hvordan er forholdet mellem muligheder og begrænsninger, når det kommer til at understøtte den faglige forståelse meningsfuld, så spil og bevægelse undgår at blive edutainment – underholdning i en undervisningsfaglig ramme? I workshoppen vil der også være mulighed for at drøfte, hvordan aktiviteterne kan oversættes til historiefaget.

Brætspil i samfundsfag

v/ Mia Nygaard Hansen, folkeskolelærer, Strib Skole

På workshoppen vil du blive præsenteret for nogle af de brætspil, som er udviklet til samfundsfagsundervisningen. På workshoppen arbejdes der konkret med ideer til undervisningen og erfaringerne herfra, samt hvordan spillene er brugt i Middelfart kommune. Det vil være muligt at afprøve spillene i praksis.

faktalink
BIBLIOTEK OG UNDERVISNING

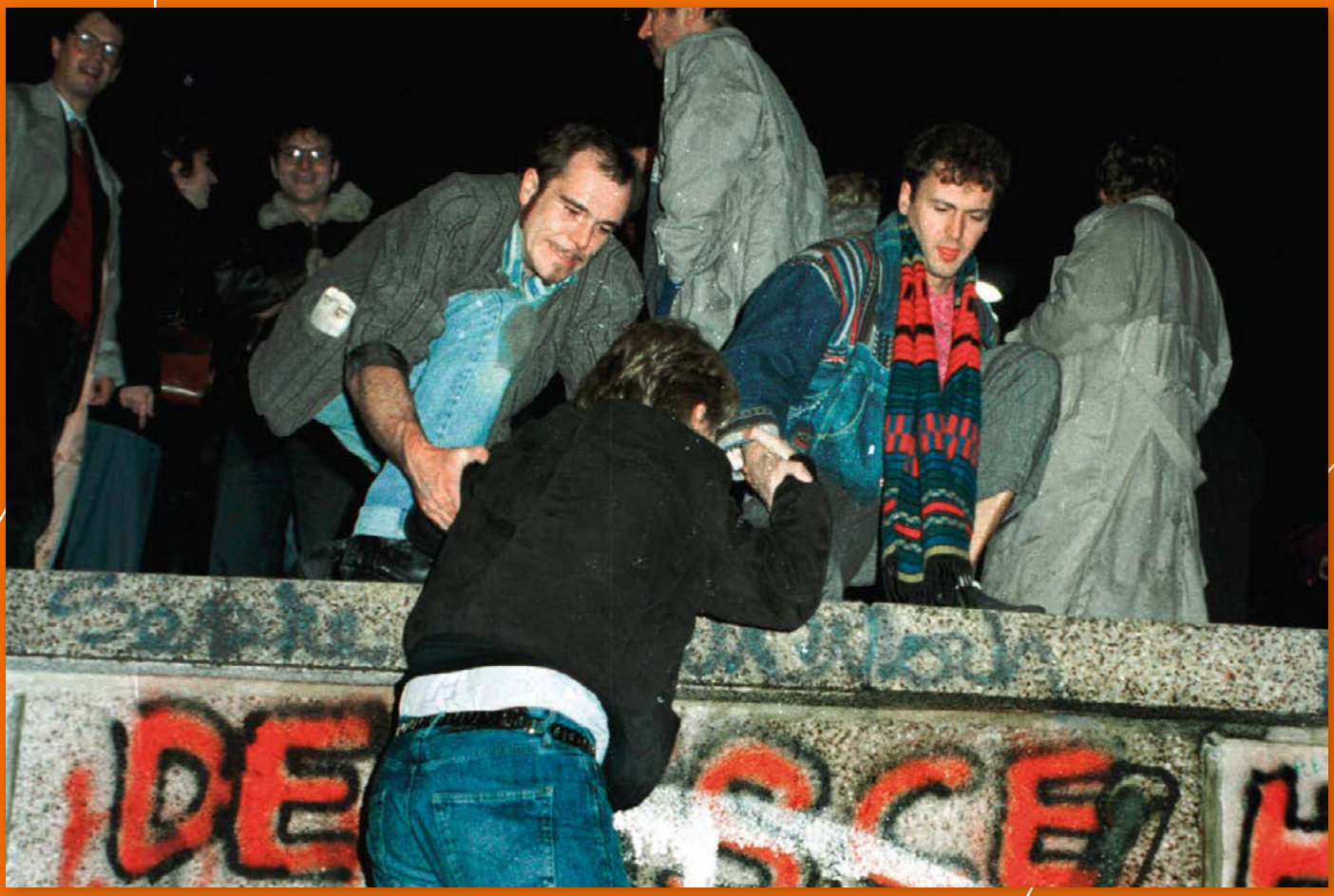

Foto: Paul Glaser / Ritzau Scanpix

Berlinmurens fald og Den Kolde Krig

Berlinmurens fald for 30 år siden (9. november 1989) blev symbolet på den kolde krigs ophør og indledningen på en ny æra i verdenshistorien. Muren stod i 28 år som et uskønt monument over et delt Tyskland og Europa.
Bliv klogere på 'Berlinmuren' og 'Den Kolde Krig' i opdaterede artikler om begge emner.

Kort om Faktalink

I Faktalink.dk finder du samfundsemner med links til originalkilder, medier og materialer.
Artiklerne har en problemorienteret tilgang til emnerne, hvor perspektiver og debatter udfoldes.

Se også 'Temaer', som giver inspiration til at arbejde tværfagligt.
Der er adgang til alle Faktalink-artiklerne med UniLogin.

Besøg faktalink.dk

Udgives af DBC as i samarbejde med Bureauet

KAPOOOW

TEGNESERIER I HISTORIE- OG SAMFUNDSFAGSUNDERVISNINGEN

Morten Bergsøe, folkeskolelærer og Cand. Mag. i historie

Lyden af Superman - eller en anden tegneseriehelt. Begrebet tegneseriehelt har jo gennem tiderne haft en negativ klang. I de første mange år blev der hæftet, nogengange meget, negative begreber på denne form for litteratur som underlødig - enkelte gik så langt som til at kalde den skadelig. Men er tegneserien nu noget negativt?

Historien - både den danske, og den internationale kunne jo ligeså godt fortælles gennem tegneserier som gennem tekster, fotos, genstande og meget andet.

Desværre er tegneserier overset når det kommer til undervisning. Mange steder, på vores CFU'er, som jo stadig er det sted mange henter deres undervisningsmaterialer, er udvalget af tegneserier begrænset. Mange steder er det kun muligt at låne Valhallaalbummet *Ulven er løs*. Et album der i 2019 kunne fejre 40 års jubilæum. Ikke mange andre materialer til udlån har 40 år på bagen - og bruges stadig i undervisningen. Det skal for en sikkerheds skyld siges at Valhallaserien er ganske glimrende tegneserier, og at *Ulven er løs* er et udmærket eksempel på genren. Men noget er der dog sket gennem de 40 år.

Hovedvægten denne artikel vil være lagt på det tyvende århundrede, men da en del tegnere, og forfattere, også har arbejdet med andre tider vil der også være henvisninger til disse. Undervejs vil der komme bud på hvordan de enkelte album, eller serier, vil være

brugbare i forbindelse med undervisningen i historie og samfundsfag.
Tegneserieudgivelser må desuden i første omgang deles op i to. Dem som mange opfatter som de seriøse - her har vi lånt et ord fra det amerikanske - graphic novels, og dem som mange opfatter som underholdende - det vi normalt kalder en tegneserie. I denne artikel vil der som udgangspunkt blive anvendt, uanset seriøsiteten i udgivelsen, ordet tegneserie. Begge begreber kan dog indeholde beskrivelser der vil være historisk relevant. I sidste del af artiklen vil der derfor komme bud på nogle af de såkaldte mindre seriøse tegneseries anvendelsesmuligheder.
En af de ting der gør at tegneserier er et godt udgangspunkt for undervisningen i historie og samfundsfag er at denne fremstillingsform ikke er så teksttung som eleverne ellers kan være vant til. Opgaven bliver, inden arbejdet med tegneserier, at give eleverne et indblik i baggrunden for den historie der fortælles i de album som undervisningen tager udgangspunkt i. Med denne baggrundsviden vil illustrationer, og den begrænsede mængde tekst der er, kunne give de nødvendige oplysninger for at alle kan deltage i arbejdet på klassen.

Frem mod 1918
Men lad os begynde ved begyndelsen af det tyvende århundrede.
I Rusland spirer oprøret, hvilket ender med at en revolution bryder ud i Sankt Petersborg i 1905. Hvem der, præcis, stod bag revolutionen er ikke fuldstændigt sikkert, men den udsprang af en utilfredshed med blandt andet sult, hos den almindelige befolkning. Hvordan dette foregår beskriver forfatteren Fabien Nury og tegneren Thierry Robin i albummet Guvernøren. Albummet følger ikke den almindelige russers dagligdag, men tværtimod Sergej Alexandrovitj's måde at udøve sin magt på. Sammen med et album kaldet *Stalins død* blev de to album udgivet under den fælles titel *En russisk historie*. To album der beskriver tiden både før og under kommunismen, men hvor begge album viser den brutalitet som både zarens og kommunismens styre udviste over for den almindelige borger.
Beskrivelserne der ligger til grund for *Guvernøren* er flere bøger, men det primære udgangspunkt er forskellige oplysninger der er hentet fra disse beskrivelser, og den måde de er sat sammen på. Albummet er delt i to. Første del er baseret på samtidige beskrivelser af attentatet, mens anden halvdel er en fremstilling af en af bagmændenes beskrivelser af mordet.
At sammenholde to forskellige og samtidige beskrivelser, hvoraf den ene er førstehånds, giver gode muligheder for at vise, hvordan man kan være med til at skrive historie.
Den første revolution i Rusland førte ikke til de helt store omvæltninger. Kigger man på den historie, der ellers foregik på det tidspunkt, var det muligt at se et Balkan, der var i opbrud, og en generel følelse af at ændringer var nødvendige.

Europa i dag er en krudttønde, og lederne er som mænd, der ryger cigarer i et våbenmagasin. En enkelt gnist kan starte den eksplosion, der vil fortære os alle«, erklærede Otto von Bismarck, der havde sit hovedbrud med Balkan i 1800-tallet.
»Jeg ved ikke, hvornår denne eksplosion kommer, men jeg ved hvor... en eller anden forbandet dumhed på Balkan vil antænde bålet«, forudså den skarpsindige Jernkansler mange år før, det rent faktisk gik galt (Skotte, Kim 18. juni 2014).

Det er da også netop Balkanproblematikken som danskeren Henrik Rehr, der i dag bor i New York, tager udgangspunkt i med albummet *Gavrilo Princip*. Et navn der var med til at ændre verdenshistorien. Navnet på manden der i Sarajevo dræbte ærkehertug Franz Ferdinand, og derfor fik skylden for at have udløst Den første verdenskrig. Grunden til at fremhæve dette album er, at selve attentatet kommer til at fylde en meget lille del af

historien, mens opbygningen af den serbiske nationalitetsfølelse står tydeligt frem. I det hele taget en periode hvor Europa var udsat for opløsningen og dannelsen af nye stater og flere sider var præget af krige.
Henrik Rehr må have haft hovedet begravet i fotografier og andet kildemateriale i meget lang tid for at kunne fremkalde sin historie så levende og troværdigt. Også pædagogisk er bogen virkelig velfortalt.
Balkankrigene i begyndelsen af forrige århundrede, hvor området blev omtalt som Europas krudttønde, kan på flere områder inddrages i en sammenligning med krigene i 1990'erne.

Den første verdenskrig er blevet beskrevet indgående af franskmanden Jacques Tardi. Gennem adskillige album viser han krigens grusomhed set med soldatens øjne, og de handlinger han bliver sat til at udføre.
I 2014, hundredåret for udbruddet af første verdenskrig, udkom Tardis *Fandens til Krig*. Information gav deres anmeldelse overskriften *For Tardi er krigen langtfra slut* (Wivel, Matthias, 19. december 2014). Avisen skrev blandet andet: ..hans billeder finder ekvilibristisk balance mellem det gennemresearchede, dokumentarisk registrerende og det karikeredes fortætning af udtrykket.. En beskrivelse der er meget dækkende for det arbejde han har lavet siden 1964. Tardis beskrivelser er baseret på hans bedsteforældres oplevelser og beretninger fra krigen. Et godt eksempel på hvordan personlige oplevelser kan omsættes til litteratur. Noget der vil være nærværende for mange elever der i forvejen hører deres ældre slægtninge fortælle, samt nogen gange medbringer genstande, der eventuelt henfører til en bestemt begivenhed.

Hvis man ønsker at se lidt på andre tidsperioder har Tardi også beskrevet perioder både før og efter. Specielt fire-bindsværket *Folkets røst*, der handler om Pariserkommunen kan fremhæves.

Mellemkrigsperioden
Tiden efter Den første verdenskrig var på visse områder præget af optimisme, mens den på andre måder afspejlede pessimisme. I historien er perioden i nogle fortolkninger blevet opfattet som et ophold i krigen - ikke en egentlig fred.
Beskrivelsen af denne periode finder man blandt andet hos amerikaneren Jason Lutes i hans værk *Berlin*. De to første del af *Berlins* er udkommet på dansk, mens den sidste del først udkom i USA i 2018. Ialt udgør Lutes bøger 600 sider, så der skulle være nok at plukke fra. Historien tager sit udgangspunkt i 1928 og fortsætter frem mod Weimar-republikkens undergang.
Felix Rothstein anmeldte albummet i Politiken: *'Berlin' er en tegneserie, der runger af lyde – støvlesåler mod brosten, folkemængder, der marcherer i takt, tusind stemmer, der råber som én. Og uanset om det er de røde eller de brune, risler det koldt ned ad ryggen på én* (Rothstein, Felix 7. september 2018).

Der er rigeligt at gribe fat i for dem, der vil se paralleller mellem datidens og nutidens tyske politiske virkelighed – eller amerikanske for den sags skyld – og *'Berlin'* emmer af den dystre erkendelse, at vi kun alt for sjældent lærer af historien.
Diskussionen omkring det at lære af historien er, og har til alle tider, været relevant. I denne udgivelse er der i hvert fald rigeligt med steder man kan slå ned. Spørgsmålet er jo bare om Lutes har slået ned de vigtige steder, eller i hvert fald de steder der er vigtige for eleverne.
Hvis man ikke udelukkende vil hente oplysninger fra Berlin kan også den tyske tv-serie *Babylon Berlin*. Hvis begge materialer bruges vil man kunne sammenligne en amerikansk og en tysk historiebrug- og formidling. *Babylon Berlin* er det muligt at finde forskellige teasere for på youtube.com.
I 2019 udkom det tredje, og sidste, bind i historien *Berlin*. Den samlede serie vil ud-

august 1930
STEM NATIONAL-SOCIALISTISK!
Måske skal du tale med Jacob...
Åh Gud...
Jeg skal nok tale med ham.
VI VIL MARCHERE IND I RIGS-DAGEN. IKKE FOR AT FORENES MED GØDNINGEN. MEN FOR AT SKOVLE DEN UD!
VI VIL MARCHERE IND I MARMORHALLERNE MED REVOLUTIONEN LIGE I HÆLENE!
HOLD TYSK BLOD RENT!
DU BESUDLER FÆDRELANDET!
Kom, folkens!
Beskidte HORE!
Ignorer ham.
NU!

komme på dansk i løbet af det næste år. Som det ser ud nu, vil de tre bind ikke udkomme hver for sig, men i en samlet udgave på cirka 600 sider.

En dansk tegneserie vil også være værd at fremhæve når det drejer sig om fremstillingen af denne periode. Albummet er Niels Rolands *Guder før mørket.* Et album der foregår i Tyskland blandt datidens racerkørere. Albummet foregår i tiden lige omkring Hitlers magtovertagelse hvilket tydeligt ses i forbindelse med fejringerne undervejs.
En af de mest kendte tegneseriefigurer, Tintin, optrådte for første gang i 1929. Albummet *Tintin i Sovjet*, viser med stor tydelighed det billede som florerede i visse dele af den vestlige verden. Et billede der desværre viste sig, i en vis udstrækning, at være sandt. Albummet kan klart bruges som et eksempel på hvordan propaganda kan bruges som underholdning. Tintin er gennem tiden blev kritiseret for blandt andet racisme, men det er måske værd at tage diskussionen med eleverne omkring det billede der bruges i en bestemt tidsperiode uden videre kan overføres til nutiden. Som en lille sidebemærkning skal det nævnes, at figuren bag Tintin er dansker. Hergé har på et tidspunkt afsløret at Palle Huld har været udgangspunktet for hovedpersonen.

Anden verdenskrig
Den kolde rislen ned ad ryggen, som Politiken beskrev i sin anmeldelse, blev blev til alvor med udbruddet af 2. Verdenskrig. En periode der generelt er beskrevet meget. Heller ikke på tegneserieområdet er det derfor svært at finde brugbare værker - både danske og udenlandske.
Mest kendt er, måske, Art Spiegelmans *Maus*. Som ved Tardi er oplægget til denne udgivelse hentet hos forfatterens bedsteforældre. Udgangspunktet for bogen er bedsteforældrenes ophold i Auschwitz. Spiegelman vælger dog at ændre alle karakterer til dyr. Jøder bliver

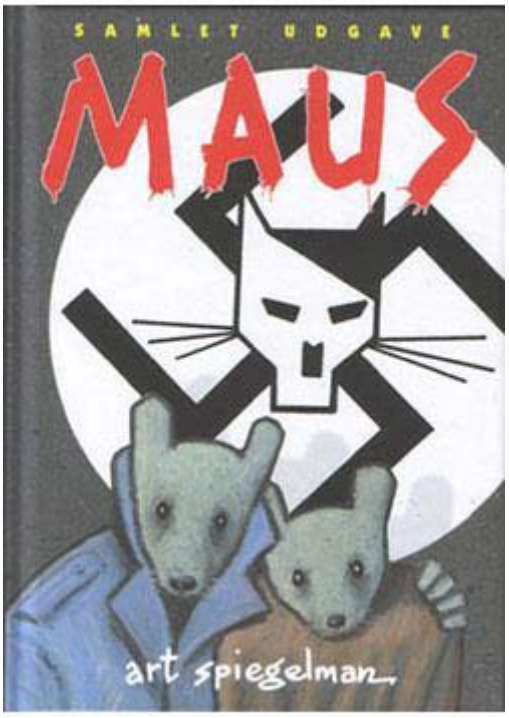

til mus, tyskere til katte, polakker til svin, og så videre, alt efter hvad forfatteren har syntes passede bedst til den rolle der skulle beskrives. En brug af historien der afspejler en her tydelig holdning til grupper og ikke enkeltindivider. En diskussion der har, og til tider stadig er, evig når det drejer sig om forbrydelser. Ofte ses nationer overordnet og ikke personer som både er for og imod.
Besættelsen af Frankrig har, stort set siden 1945, været et diskuteret emne blandt historikere - ikke mindst på grund af Vichy-regeringen og samarbejdet med den tyske besættelsesmagt.
Emnet diskuteres i Fabian Nury og Sylvain Vallées *Der var engang i Frankrig*. En historie der viser at samarbejdspolitik ikke kun er et ord som kan forbindes med den danske besættelse.
Historiens seks bind tager udgangspunkt i en virkelig historie. Kort fortalt; en jødisk skrothandler der handler med tyskerne og samtidig sørger for våben til modstandsbevægelsen. En tilsvarende historie kunne nok findes i Danmark.
Kim Skotte gav da også serien denne anmeldelse med på vejen:
Der er ikke mange rene hænder i 'Der var en-

gang i Frankrig', og det er mere end noget andet pointen i en historisk tegneserie, der tager et moralsk retsopgør, man har set tilsvarende andre steder (Skotte, Kim 16. oktober 2014).

Ikke kun i udlandet blev 2. Verdenskrig beskrevet. Herhjemme udkom *Danmark besat* i 1990 i forbindelse med 50 året for Danmarks besættelse. Bag serien står to danskere der tidligere er nævnt, nemlig Henrik Rehr og Niels Roland, mens den tredje er Morten Hesseldahl. Serien består af fem bind - et der beskriver hvert af de fem år besættelsen varede. Udgivelsen blev en markant dansk tegneserie udgivelse. Handlingen er henlagt til provinsbyen Hedelund - en by der ville kunne findes mange steder i Danmark, hvorfor serien også vil kunne finde relevans over hele landet. Visse steder er bygninger, miljøer med mere hentet bestemte steder i Danmark. Måske en lille lokalhistorisk jagt kunne være med til at finde dem? Eller noget der kunne ligne.
I forbindelse med den danske besættelseshistorie er det ikke svært at se hvilke af karaktererne der repræsenterer både personer og grupperinger. Men seriens, efterhånden, 30 år skinner også igennem.

Efter de fem bind om selve besættelsen udkom *Svanesang* der gav et bud på retsopgøret og nogle af de problemer der var i den forbindelse.
En anden dansk udgivelse der er værd at nævne er *Sabotage i Viborg*. En historie der også vil kunne relateres til mange andre steder i Danmark.

Den kolde krig
For folkene bag *Danmark besat* sluttede arbejdet ikke i 1945. Efterfølgende udkom to bind, der var egentlig planlagt tre, om den kolde krig. Albummene var dog ikke en direkte fortsættelse af *Danmark besat*.
Efter 2. Verdenskrig blev verden som bekendt delt i to. Dette afspejles. Også i tegneserierne. Så lad os kigge lidt på dem der illustrerer livet på den østlige side af jerntæppet.
Som beskrevet viser Stalins død et godt billede af den måde som det sovjetiske samfund iscenesatte sig selv.
Italieneren Vittorio Giardino stod bag et trebindsværk, *Jonas Fink*, der foregår i 1950'ernes Prag. Jonas' er søn af jødiske forældre, og har det derfor ikke let under det kommunistiske styre. Gennem tre bind følger man Jonas fra barndommen til ungdommen.

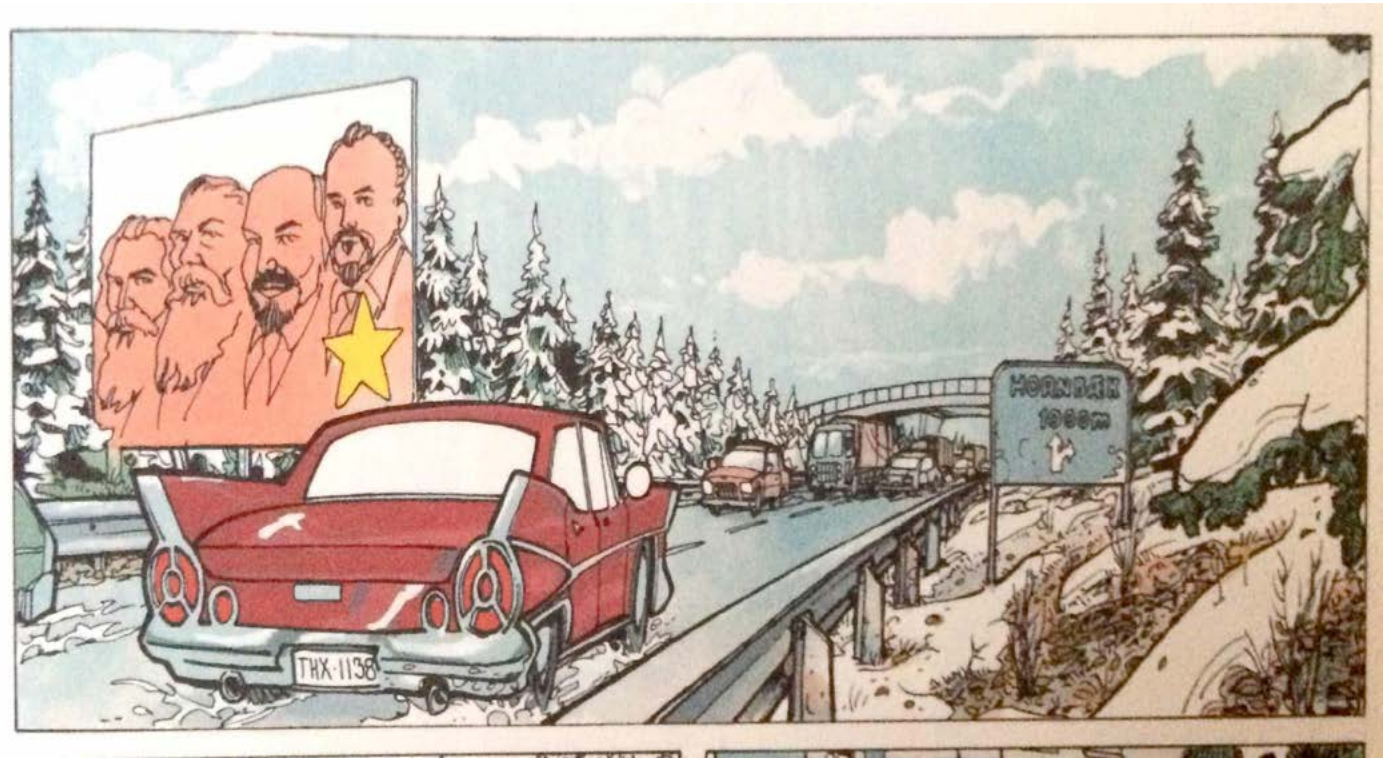

I 2018, 50 år efter foråret i Prag, udkom det sidste album i serien. Jonas Fink er i perioden, der er gået fra album tre, blevet boghandler og er i opposition til det kommunistiske styre. Dubceêks måde til at regere Tjekkoslovakiet på giver Jonas' og hans venner et håb for fremtiden - et håb der hurtigt bliver knust.
Det fjerde bind er på næsten 200 sider. Planen er at den danske udgave skal udsendes i løbet af et års tid. Den samlede udgave vil, formentlig, blive som et samlealbum med de tre første album, og et fjerde med den sidste historie.
At det ikke kun var Stalin der repræsenterede brutalitet kan ses i Enki Bilals album *Jagten*. I begyndelsen af 1980'erne mødes en række højtstående partifunktionærer fra forskellige østlande til en jagt i Polen. Jagten går dog ikke udelukkende efter dyr - men også efter hvem, og hvis synspunkter, der skal tegne fremtidens østeuropa.

Efter murens fald
Som skrevet i indledningen opfatter mange tegneserier som noget underholdende. Og dem er der også kommet mange af.
På grænsen til jerntæppets endelige fald udkom *Splint og co. i Moskva.* Et album der viser det totale sammenbrud, og mafiaens indblanding i dette.
Selvom Splint og Co. måske normalt ikke opfattes som samfundsrelevant er hovedmodstanderen i albummet *Fætter Sante*, en person der optræder i en række album fra *Ned med diktatoren* og frem. Sante optræder her som diktator i, det fiktive land, Palombia, der har store sammenfald med adskillige sydamerikanske diktaturer.
En række danske tegnere markerede sig også i denne periode.
Fra Frank Madsens side kom figuren Kurt Dunder. En person der har tydelige træk fra Indiana Jones.
Albummet *Kurt Dunder på Grønland* byder på et besøg i den, gennem mange år hemmelige amerikanske base Camp Century, under isen i Grønland. En historie der byder på en indsigt i, nogle af, de meget forskellige forsvarsanlæg der blev bygget på begge sider af jerntæppet under den kolde krig.
Uden de store vanskeligheder vil det også være muligt at finde spor efter denne periode i sit lokalområde. Mange steder var den lokale skole beregnet til at indgå i beredskabet, fra noget så simpelt som beskyttelsesrum som til hospital.
Endelig er det værd at nævne et af de mere fantasifulde album. Hovedpersonen, Dimensionsdetektiven, en figur der kan rejse gennem tid og rum. I albummet *1. majmysteriet,* der er seriens første, besøger detektiven, og en række andre personer, København. Men ikke det København som vi kender det i dag. At det er muligt at rejse gennem dimensioner gør at Danmark findes i adskillige versioner - et hvor nazisterne har vundet magten, et demokratisk som vi kender, samt en række andre. Den eneste vi dog besøger er det kommunistiske Danmark. Der holdes taler hvor helte omtales som i østlandenes taler under den kolde krig, samt pladser, gader med mere, alle med navne fra kendte danske venstrefløjspolitikere.

Og selvom denne artikel burde stoppe i 1999, vil det være relevant at nævne et enkelt, album, der udkom efter angrebet på Twin Towers 11. september 2001. Den danske tegner Henrik Rehr, oplevede angrebet på nærmeste hold. I albummet *Tribeca Sunset* fortæller han om sine egne oplevelser denne dag.

I 2002 bearbejdede Henrik Rehr sine personlige knubs fra 11. september-angrebet i den grafiske selvbiografi 'Tirsdag'. To år senere udkom 'Tribeca Sunset' om samme emne, men behandlet som fiktion. Nu foreligger begge album i ét - inklusive sammenbindende ekstramateriale. Det er "originalt og velfungerende" og meget tæt på den gru, der ramte helt almindelige mennesker i september 2001 (Bjerregaard, Hans 20.

august 2011).

Men hvad så med prisen - og hvor kan man få tegneserier?

Tegneserier har generelt ry for at være dyre, og måske er det derfor de ikke er så anvendte i undervisningen. Men som med alle andre former for litteratur findes der album i alle prisklasser. De album der er beskrevet i denne artikel ligger fra cirka 50 kroner for enkeltalbum til 500 kroner for kassetter med flere album.

Adgangen til tegneserier er desværre lidt sværere. De fleste boghandler ligger normalvis ikke inde med et større lager, hvorfor man må ty til specialbutikker.

Og er det ikke det 20. århundrede man synes kunne være spændende at arbejde med, vil det heller ikke være et problem at finde tegneserier der vil kunne belyse emnet. Der findes album der dækker hele menneskehedens historie fra forhistorisk tid til nu. Hvilke album det vil være relevant at inddrage er naturligvis op til den enkelte. Men et besøg på det lokale bibliotek ville nok ikke være af vejen. Og ellers er nettet et godt sted at afsøge markedet.

Netmediet nummer9.dk, byder på længere artikler om tegneserier og anmeldelser og beskrivelser af enkeltudgivelser.

Tak til

I forbindelse med denne artikel har en række butikker og tegnere og forfattere hjulpet med oplysninger, ligesom disse har tilladt brug af illustrationer med mere.

Det drejer sig, primært, om Frank Madsen, Faraos Cigarer, Forlaget Cobolt.

Desuden er adskillige oplysninger fundet på, det jævnligt opdaterede comicwiki.dk.

Kilder

Bjerregaard, Hans i Ekstra Bladet 20. aug. 2011. *Tribeca sunset.*

Rothstein, Felix 7. sep. 2018 i Politiken: Mammut-serien *'Berlin'* er udråbt til et hovedværk i amerikansk tegneserie-kanon, men sprudler for sjældent

Skotte, Kim 18. jun. 2014 i Politiken: *Bang! Dansk tegneserieskaber rammer rent med historien om afgørende skud.* Henrik Rehr har med *'Gavrilo Princip'* sat nye standarder for den historiske tegneserie.

Skotte, Kim 16. okt. 2014 i Politiken: *Tegneserie-drama om ukonventionel modstandsmand er fuld af hestekræfter* *'Der var engang i Frankrig'* vandt den fornemme Angoulême-pris i hjemlandet.

Wivel, Matthias 19. dec. 2014: *https://www.information.dk/kultur/anmeldelse/2014/12/tardi-krigen-langtfra-slut.*

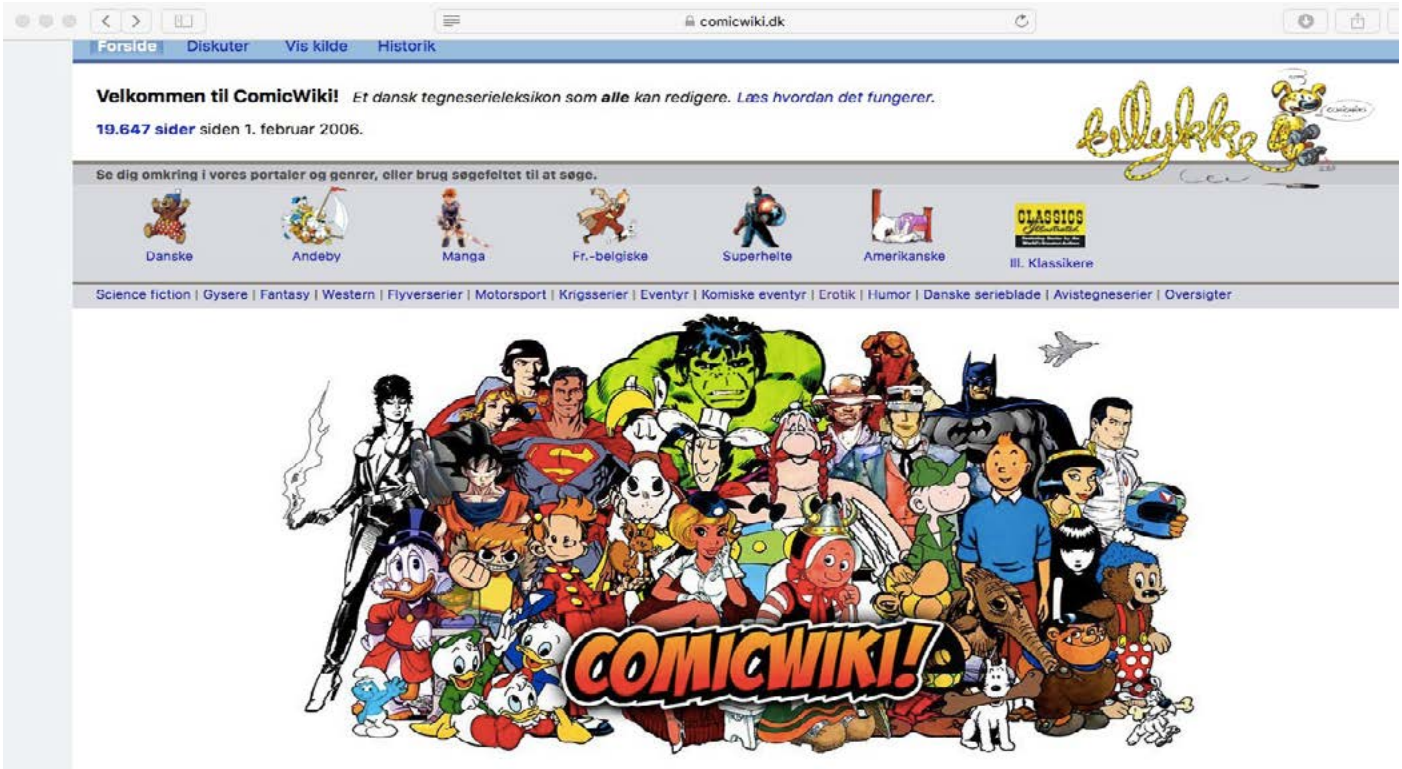

På sporet af historien

Der er mange gode diskussioner i og holdninger til, hvordan menneskets lange historie bedst muligt formidles, hvis den skal blive nærværende og meningsfuld for eleverne. Især den historie, der geografisk befinder sig langt eller længere væk og f.v.t. I denne artikel fortæller en af forfatterne bag Alineas historiesystem På sporet af historien, hvordan en kreativ integration af bl.a. Google Earth – måske – er midlet til at nå målet.

Af Maja Lumholtz, forlagsredaktør, Alinea

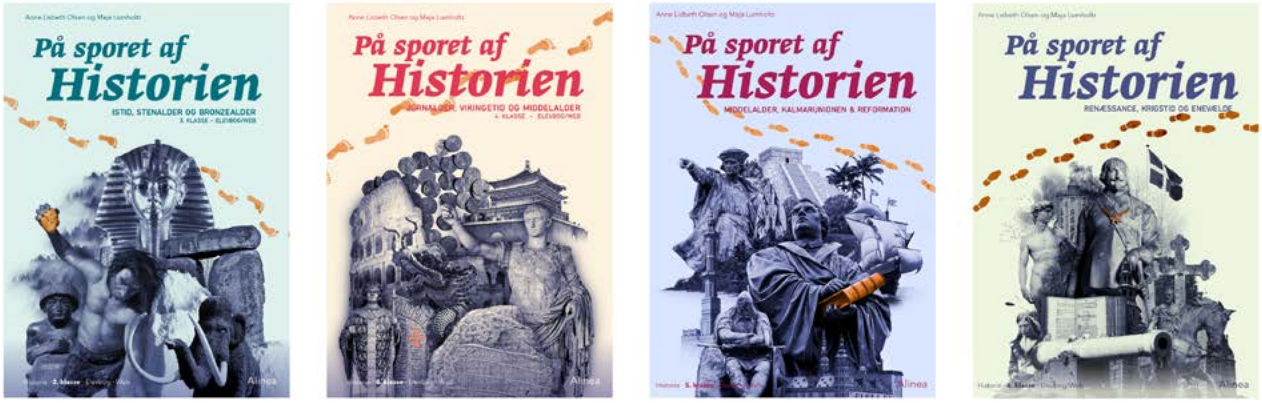

Min søn på 11 år er meget glad for alt, hvad der kan spilles på. Om det er familiens spillekonsol, computere, tablets eller smartphones. Han holder sig heller ikke tilbage med at kigge fremmede over skulderen, hvis han fornemmer, at der bliver spillet. Derfor er vi - hans forældre - ret opmærksomme på, hvilke sites han frekventerer, når der er adgang til internettet.
For nogle år siden overraskede han mig dog meget positivt. Det var ikke et spil, han stod og var optaget af på mobilen, det var Google Earth.
På den lille skærm blev der zoomet ud, zoomet ind og drejet rundt, og da han snart opdagede min synlige interesse for det, han foretog sig på skærmen, gik der ikke lang tid, før spørgsmålene om mediets muligheder begyndte: Kan man se, hvor vi bor? Hvor mormor og morfar bor - og fætter Villads? Hvor ligger Mallorca, hvor ligger Danmark - og har du set, at man kan gå rundt om pyramiderne og ind i faraoernes hemmelige kongegrave?

Ud og rundt i verden

I Alineas grundsystem til historie På sporet af historien har Google Earth fået en fremtrædende plads. Systemet er en del af forlagets koncept Har du bog, har du web, hvilket betyder, at eleverne har en grundbog, og at der til grundbogen hører et site med webressourcer til hvert kapitel. Blandt de ressourcer er der bl.a. links til Google Earth, når det giver mening – og det gør det ofte.
Uanset om emnet er Egypten, Ertebøllekulturen eller Egtvedpigen er det muligt at inddrage mediet i undersøgelserne og samtalerne. Med Google Earth får eleverne først og fremmest placeret historien geografisk, fx Lund Domkirke, Rundetårn, Stonehenge eller

Egyptens pyramider, men de kan også med få klik stille sig ved siden af, kigge op, gå rundt om, ind i og dreje 360 grader om sig selv. Ét er at læse om og se billeder af de pågældende spots, noget andet er oplevelsen af at være der selv.

Den levede og den fortalte historie

Brugt rigtig er Google Earth en anden måde at fortælle historie på, der taler godt ind i det koncept, På sporet af historien ellers er bygget op omkring. Her er et af de primære formål at klæde eleverne på til at kunne skelne mellem den levede og den fortalte historie, og at gøre historien nærværende og meningsfuld.
I den sammenhæng er de spor eller kilder, mennesker igennem tiden har efterladt sig, ikke til at komme udenom.
Ofte består kilderne af forskellige typer af tekster, fotos og malerier, men det kan også være genstande som Solvognen, en stenøkse eller et lerkar med spøjse indgraveringer. Endelig kan det være et moselig som Tollundmanden, der fx er en af de to kilder, eleverne skal arbejde med i kapitlet om Jernalderen i 4. klasse.
Igennem hele arbejdsbogen præsenteres eleverne eksplicit og implicit for levn fra fortiden. Eksplicit når de bliver bedt om at arbejde kildekritisk med bestemte kilder, implicit via de mange billeder og illustrationer, der understøtter og supplerer bøgernes fagtekster.
For lige at hive Google Earth frem én gang til, er det værd at dvæle ved dets signifikante fordele, når det kommer til at inddrage ruiner i kildearbejdet – eller bare i forlængelse af en samtale om, hvad der kendetegner den levede historie versus den fortalte.
Prøv fx at søge efter Akropolis eller Colosseum. Begge optræder i elevbogen til 4. klasse i henholdsvis kapitlet De gamle grækere og Romerriget. Hvis de får lov til at blive eskaleret op på klassens whiteboard er det ikke svært for eleverne at forestille sig livet, som det foregik her for mere end 2000 år siden.
På en virtuel vandretur de pågældende steder kan man næsten dufte sveden og angsten i Colosseums arena og høre athenerne afgive deres stemmer i verdens første demokrati. På samme måde med vikingernes angreb på klosteret Lindisfarne i 793 e.v.t. Her står ruinerne fortsat og gemmer på en eller flere historier, der alt andet lige bliver mere præsent, når eleven selv kan flytte sig rundt på lokationen. Deres forestillingsevne skærpes, og motivationen til at lære og lære mere ligger lige for. Det åbner op for endnu en dimension og didaktisk vinkling af indholdet i historiesystemet; nemlig historisk empati.

Historisk empati – mødet med fortiden

Historisk empati defineres her som evnen til at leve sig ind i den pågældende tid, dvs. at møde fortiden på fortidens præmisser. Pointen er, at eleverne ikke bare ved, hvad levet historie indebærer, men at de også formår at leve sig ind i den og gøre den nærværende i deres egen nutid.
I På sporet af historien undersøger eleverne fortiden på mange forskellige måder. Distancen mellem dem og de nedslag, de arbejder med, er ofte langt væk i tid, og det giver en naturlig skepsis over for de handlinger og reaktioner fortidsmennesket tilkendegiver over for nutidsmennesket. Basalt handler det om, at eleverne kan have svært ved at adskille egne muligheder med andres muligheder, og at det kan være en udfordring for læreren, at gøre historien nærværende og meningsfuld for dem.
Det arbejdes der specifikt med i På sporet af historien. Både i de opgaveformuleringer, fagteksterne bliver fulgt op af, men også i indholdet af fagteksterne, der gerne går et spadestik dybere, for at sikre elevernes viden inden for et område. Historisk empati afhænger nemlig af flere faktorer: Dels skal eleverne kunne forstå og have indsigt i de sociale, politiske og kulturelle normer, der har medført den begivenhed, de aktuelt arbejder med. De skal også sættes godt ind i et historisk menneskes handlemuligheder, og endeligt skal de

bruge deres egne følelser og reaktionsmønstre til at forstå, at praksis nogle gange sker uden en rationel forklaring. Trods tusind års forskel er følelser som vrede, angst, kærlighed og sorg de samme.

Hvor ved vi det fra og hvad nu hvis?
Indholdet i På sporet af historien er forfattet ud fra forestillingen om, at historie er en bevægelig størrelse. Både den historie, der har været, og den historie, der kommer. I elevbogen er dette skrevet ind som afsluttende afsnit til hvert kapitel under overskriften Hvor ved vi det fra? Afsnittene opsummerer kort, hvor det faglige indhold fra kapitlet stammer fra, dvs. hvordan historikere og arkæologer har bidraget til, at historien overhovedet kan skrives, og formidler samtidig den tvivl og de huller den fortalte historie også er fyldt med. Hvis eleverne skal opnå erkendelse af, at de både er historieskabte og historieskabende, er det essentielt, at de er vidende om, hvordan historie bliver til. Og det bliver de her. Hvor ved vi det fra? formidler dels de fund og kilder, vi tolker, konkluderer og baserer vores historiske viden på, men også hvordan forskernes undersøgelsesmetoder hele tiden forbedres og forfines og gør historie til en mobil størrelse, eleverne i princippet også har indflydelse på.

På sporet af historien opererer også med kontrafaktisk historie. Efter hvert kapitel møder eleverne spørgsmål, der indledes med Hvad nu hvis … Det er spørgsmål, der har til hensigt at aktivere deres viden om et givent emne i en kreativ fase, hvor den fortalte historie har opløst sig og eleverne må samle den på ny. I det tankesæt ligger også et ønske om at styrke elevernes indsigt i de historiske begivenheder og bevidstgøre dem om, hvordan den fortalte historie er et sammenfald af både tilfældige og ikke-tilfældige hændelser.

Tanken bag de kontrafaktiske spørgsmål er den samme, som gennemsyrer hele systemet; nemlig den, at historie ikke eksisterer som én stor fortælling, og at eleverne skal så tæt på som muligt. Det sidste kommer de med Google Earth, men denne kan selvsagt ikke stå alene. Google Earth giver eleverne oplevelse af fysisk nærhed med historiske mindesmærker og tilskynder dem til at reflektere og forstå det, de ser og læser om i På sporet af historien.

Elevbog og web giver med andre ord eleverne det at tænke over, som Google Earth bragte dem tæt på.

På sporet af historien er et grundsystem til historie. Det henvender sig til 3. – 6. klasse og udgives af Alinea. Systemet består af elevbøger med tilhørende websites, hvor du finder forskellige digitale ressourcer, bl.a. lærerguider og årsplaner, videoklip, links til udvalgte digitale værktøjer på Skoletube samt alle bogens tekster læst højt.

Indholdet i elevbøgerne er organiseret kronologisk og veksler mellem fagtekster, masser af billeder, kilder, spørgsmål og opgavetyper, herunder Cooperative Learning.

Queer Zahrtmann

Nyt undervisningsmateriale om kunst, køn, seksualitet og identitet i et historisk og nutidigt perspektiv

Kristian Zahrtmann: Dronning Kristina i Palazzo Corsini, 1908. Statens Museum for Kunst

Den Hirschsprungske Samling, Ribe Kunstmuseum og Fuglsang Kunstmuseum har i samarbejde med LGBT Danmark netop lanceret det nye undervisningsmateriale Queer Zahrtmann. Materialet tager udgangspunkt i den danske maler Kristian Zahrtmanns farverige og udfordrende kunstværker. Det indeholder spændende tværfaglige opgaver om kunst, køn, seksualitet og identitet i et historisk og nutidigt perspektiv.

Materialet har relevans for en lang række fag, herunder samfundsfag, historie, dansk og billedkunst samt sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Det består af en lærer-introduktion, et elevark og en PowerPoint-fil, som kan downloades gratis på vores hjemmeside.

Materialet er udviklet i forbindelse med særudstillingen Kristian Zahrtmann - Queer, kunst og lidenskab, der er blevet til i samarbejde med Ribe Kunstmuseum og Fuglsang Kunstmuseum. Det kan med fordel anvendes

før, under eller efter et besøg på museet, men kan også anvendes uafhængigt af udstillingen.

En større diversitet i undervisningen
Flere personer at spejle sig i
LGBT Danmark oplever en stor mangel på undervisning i udskolingen, der fokuserer på minoriteter, hvorfor eleverne mangler forskellige personer at spejle sig i. Med dette undervisningsmateriale ønsker vi at bidrage til en større diversitet i undervisningen.

Kristian Zahrtmann
En queer kunstner omkring år 1900 Zahrtmann var aktiv som kunstner og underviser i årtierne før og efter år 1900, og han var kendt og respekteret i sin samtid. Zahrtmann malede jævnligt billeder af stærke, historiske kvinder og smukke, muskuløse mænd og eksperimenterede med sin egen selvfremstilling i alt fra portrætter til hjemmets indretning.

I materialet går vi tæt på en række af Zahrtmanns værker, der i dag kan betegnes queer. Queer kommer fra engelsk og betyder 'skæv' eller 'mærkelig'. Queer var tidligere et negativt slangord for homoseksuelle, men har i dag fået en meget bredere betydning. Queer kan både være noget, man gør, og noget, man er. Queer kan bruges til at beskrive handlinger, der udfordrer de normer og forestillinger om køn, kønsroller og seksualitet, der er fremherskende i samfundet. Queer kan også være et fælles navn for alle, som ikke ser sig selv i forlængelse af samfundets normer for køn og seksualitet.

I materialet bruger vi queer-begrebet til at pege på det uventede og udfordrende i Zahrtmanns kunst. Det gælder hans blik for smukke mænd og stærke kvinder såvel som hans

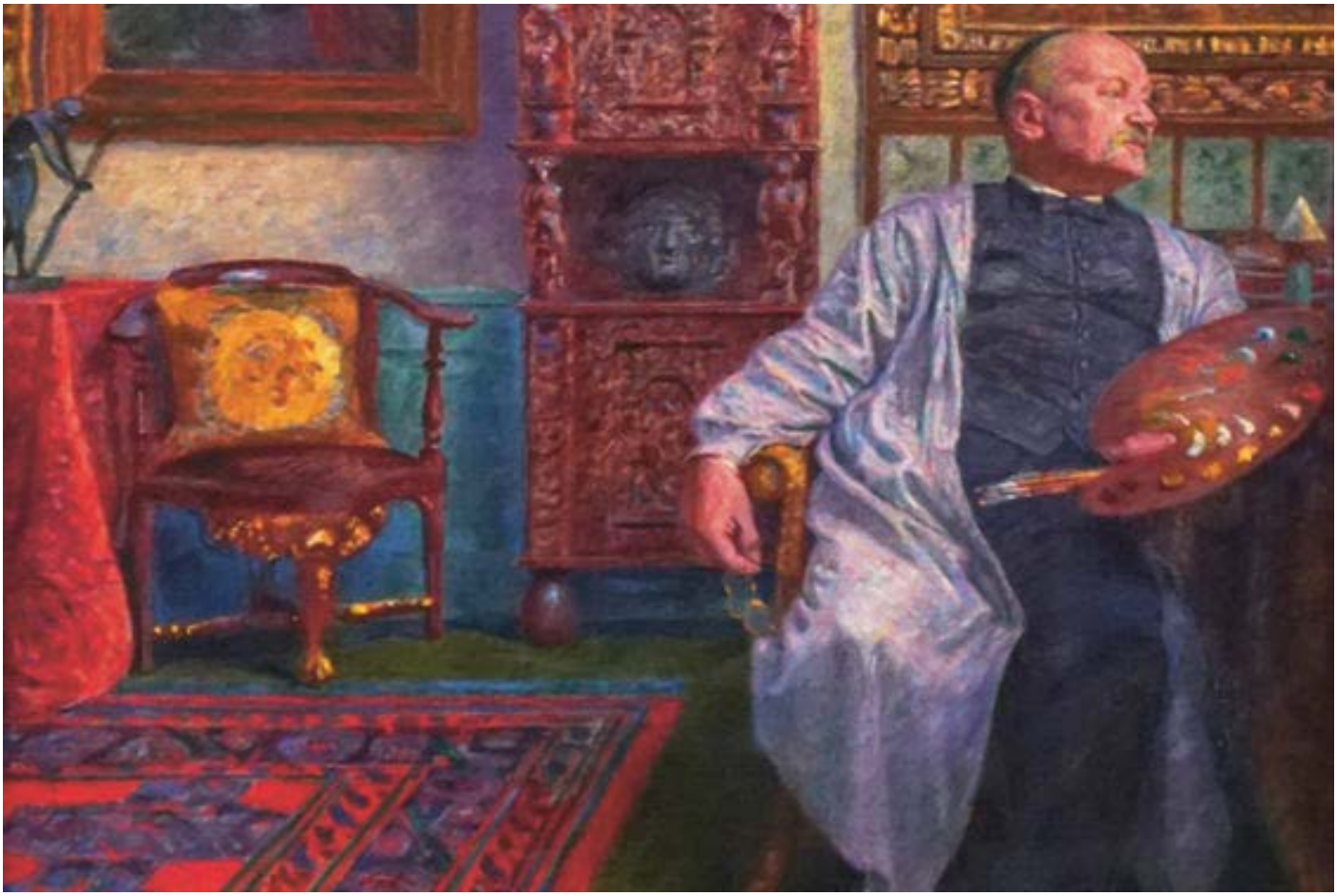

Selvportræt i hjemmet, 1916 Foto: © Bornholms Kunstmuseum

iøjnefaldende selvportrætter

I udstillingsperioden er det muligt at booke undervisningsforløb varetaget af museernes skoletjenester. I kan også komme og opleve udstillingen på egen hånd. Information om booking og priser findes på de respektive museers hjemmesider.

I kan læse mere og downloade materialet til udskolingen her:
https://hirschsprung.dk/laering/mellemtrin/undervisning-queer-zahrtmann

Udstillingsperioder
Ribe Kunstmuseum: 17. maj - 1. september 2019

Fuglsang Kunstmuseum: 20. september 2019 - 5. januar 2020

Den Hirschsprungske Samling: 5. februar - 10. maj 2020

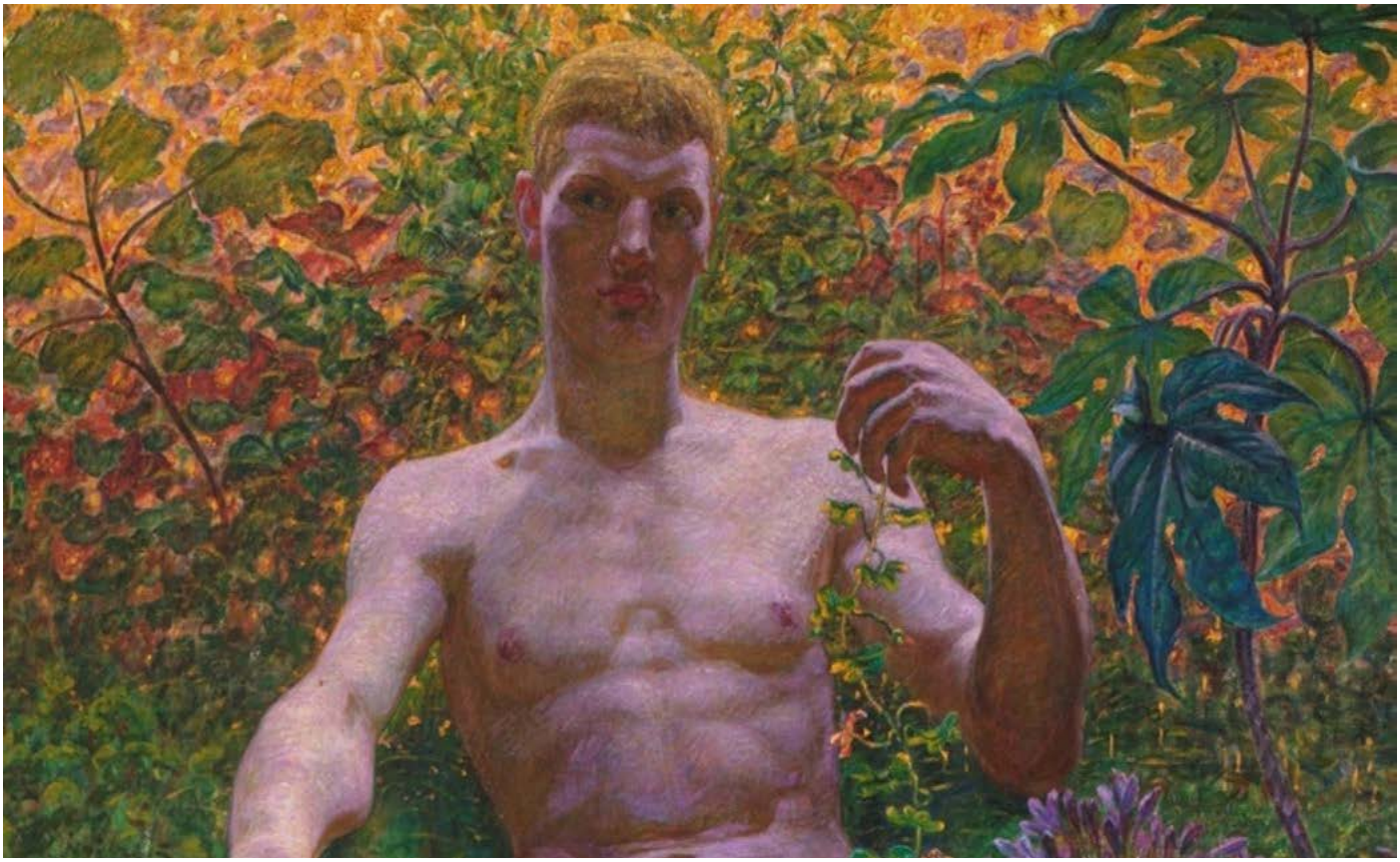

Udsnit af: Kristian Zahrtmann,'Adam i Paradis', 1914. Privateje. Foto: Ole Akhøj

Hverdagslivet er samfundsfagets empiri

Af: Louise Lindberg Poulsen, Cand.pæd.pæd.ant.

Samfundsfag kritiseres ofte for at være et fag, hvor snak fylder mere end fagligt indhold. Samfundsfagets faglige indhold knytter sig til elevernes hverdagsliv, og det ligger derfor lige for at tage afsæt i elevernes livsverden. Og det kan oplagt gøres med en snak! Der er altså ikke noget unaturligt i, at det falder eleverne nemt, at snakke om deres hverdagsliv i timerne. Snakken kan synes som banal og ligegyldig, og det er netop denne holdning kritikken har sit afsæt i. En nuancering af argumentet, kan dog åbne op for lærerige perspektiver.
Eleverne vil ofte finde det motiverende at se sig selv i fagets indhold, og det er derfor værd, at beskæftige sig med, hvordan elevernes hverdagsliv, og snakken herom, inddrages samtidig med, at eleverne tilegner sig faglige kompetencer. I følgende begrundes hverdagslivets rolle i samfundsfaget derfor.

Elevernes livsverden: Et motiverende afsæt og en didaktisk udfordring
Fagets kobling til elevernes livsverden og hverdagsliv rummer på en gang didaktiske muligheder og udfordringer. På den ene side udgør det en motiverende mulighed for, at eleverne kan se sig selv i skolens indhold. På den anden side kan der være en risiko for, at elevernes før-faglige begreber, forforståelser og hverdaglivsserfaringer kan komme til at skygge over det samfundsfaglige indhold. Det er således let at ryge i den fælde, hvor faget alene udfoldes som et snakkefag uden kobling til fagets faglige indhold. Når det sker, er det fordi eleverne betragter sig selv som eksperter i eget liv og dermed også i de emner, der har relation til samfundsfaget.

Et antropologisk afsæt
For at finde løsninger på problematikken, er det givtigt at vende blikket mod antropologien. Antropologien tilbyder nemlig nogle svar på, hvordan fagets didaktik kan realiseres med en induktiv tilgang.
Antropologi betyder "læren om mennesket", og er en videnskab om menneskers liv samt sociale og kulturelle fællesskaber". Det er en videnskab som interesserer sig for hverdagslivets rutiner, og det som kan synes uendeligt banalt og ligegyldigt. Det er, med andre ord, studiet af alt det som i en given kultur synes som "selvfølgeligt".

I antropologien skabes der forbindelse mellem den enkelte aktørs handlinger og den kontekst som disse handlinger er indlejret i. Antropologien undersøger menneskers hverdagsliv, og hvordan hverdagslivet kan forstås som indlejret i en samfundsfaglig kontekst. Antropologien søger altså at forstå dialektikken imellem mikro- og makroniveau, imellem aktør og struktur.

Antropologiske studier er en bevægelse fra empiri, ofte indsamlet via langvarige kvalitative feltstudier, til videnskabelig viden. Denne bevægelse er en analytisk proces, og det er en lignende proces, som samfundsfagslæreren må lede eleverne igennem. Ved at gøre det, skabes forbindelse mellem elevernes hverdagslivserfaringer (empiri) og det fagfaglige

indhold (videnskabelig viden).

Med et antropologisk blik får elevernes livsverden en eksemplarisk funktion, idet antropologiens empiriske indhold leder til et alment udbytte. Ved at foretage denne bevægelse kvalificeres elevernes livsverden altså, og eleverne får mulighed for at forstå deres eget hverdagsliv i en samfundsfaglig kontekst.

Den fremmede
Den proces er ikke let, men også her, kan antropologien tilbyde nogle væsentlige pointer og indsigter.
Antropologien studererede traditionelt "den anden"/"den indfødte". Antropologen benytter sin position som fremmed i felten til at forstå hverdagslivet. Antropologiens rødder til studiet af fremmede og fjerne folkeslag bidrager med væsentlige indsigter. For til trods for den ofte kritiserede etnocentriske arv, som videnskaben bærer med sig, har afsættet bidraget med en forståelse af, hvordan vi kan af-selvfølgeliggøre det kendte – det som vi betragter som givet.
I antropologien er der altså en vekselvirkning mellem det fremmede og det kendte. Elevernes fremmedhed kan være begrænset, netop fordi de vil være indlejret i de temaer, som er undervisningens objekt.

En naturlig følge heraf, er at de har etableret en række forforståelser, der umuliggør en neutral tilgang. Det medfører blinde pletter, fordi deres fremmedhed er begrænset. Denne manglende "fremmedhed" kan potentielt skygge over den samfundsfaglige diskurs, og eleverne kan have en tendens til at betragte sig selv som "eksperter". Temaerne i undervisningen betragtes altså som selvfølgelige af eleverne, hvilket udgør en væsentlig udfordring. Forforståelserne skal imidlertid ikke alene betragtes som begrænsende – de er også produktive, og et vigtigt afsæt for elevernes samfundsfaglige dannelse. Hastrup pointerer, at "(f)orforståelser er en del af individets dannelse – ligesom evnen til at se udover dem er det."

Didaktiske indfaldsvinkler
Med et afsæt i elevernes hverdagsliv kan det argumenteres, at undervisningen i for udstrakt grad bliver elevcentreret. Elevernes livsverden inddrages imidlertid kun i det omfang, at denne udgør et eksemplarisk afsæt. Elevernes hverdagsliv bliver således afsættet for at stille samfundsfaglige spørgsmål og søge samfundsfaglige årsagsforklaringer, – præcis som det gøres i antropologien. Her er det vigtigt at bemærke, at det empiriske og det videnskabelige ikke udgør forskellige taksonomiske niveauer – de betinger hinanden og indgår i en dialektik.

Livsverdenen fungerer i ovenstående optik som zonen for nærmeste udvikling, hvor udviklingen af videnskabelige begreber, og dermed den sproglige udvikling, er centralt for elevens faglige udvikling. Netop den sproglige udvikling er da også en central opmærksomhed i fagets læseplan. Semantisk og faglig udvikling er derfor to sider af samme sag. Som tidligere nævnt, handler det om, at eleverne skal blive i stand til at se udover egne forforståelser, og i den proces er sproglig opmærksomhed centralt. Kritikken af samfundsfag som værende et snakkefag må derfor, som indledningsvist skrevet, nuanceres.

Den analytiske proces: At bygge broer
Den analytiske proces er nævnt som vejen til at skabe forbindelse imellem elevernes livsverden (det empiriske) og den samfundsfaglige diskurs (den videnskabelige kontekst). Hvordan denne vej konkret betrædes, kan beskrives som brobygning imellem forskellige samfundsfagstyper; samfundsfag som snak/livsverden, som faglige metoder, som indhold og som videnskabsdiscipliner, samt bevægelser imellem fagets koblinger.

Klafkis dannelsesbegreb giver mulighed for

at forstå, hvordan der konkret dannes bro mellem de forskellige samfundsfagstyper, og hvordan eleverne dermed opnår kompetence til at udvikle forforståelserne. Med Klafkis termer kan det argumenteres, at det er dialektikken mellem den formale og materiale dannelse – det vil sige fokus på såvel elevernes færdigheder og elevernes viden, der skal udvikles. Det nødvendiggør et dialektisk fokus på såvel hverdaglivserfaringer og faglige begreber.

Praktisk betyder det, at undervisningen planlægges således, at elevernes praktiske erfaringer inddrages som eksemplariske for samfundsfaglige problemstillinger og temaer. Det fokus fordrer en konstant opmærksomhed på dialektikken imellem mikro-og makrostrukturer, aktør og struktur, empriri og videnskab, sprog og fag.

Litteratur

Christensen, T. S. (2015). Fagdidaktik i samfundsfag. Frederiksberg C: Frydenlund.

Hastrup (a), K. (. (2004). Viden om verden. En grundbog i antropologisk analyse. Denmark: Hans Reitzels Forlag.

Hastrup (b), K. (2004). Kultur. Det fleksible fællesskab. Denmark: Aarhus Universitetsforlag.

Hastrup (c), K. (. (2002 (2007)). Ind i verden. En grunbog i antrpologisk metode, 2. udg. Denmark: Hans Reitzels Forlag.

Jakobsen, C. L. (2014). Samfundsfag i skolen. En undersøgelse af samfundsfag med fokus på demokratisk dannelse. Systime.

Just, S. (2007). Samfundsfag - ansatser til samfundsfagets didaktik. I J. C. Jacobsen, & B. Steffensen, Læreruddannelsens didaktik (s. 129-141). Klim.

Lindberg, L. (u.d.). Tema 5. #: Hverdaglivet i samfundsfagsundervisningen. I MOOC Absalon.

Ministeriet for børm, undervisning og ligestilling. Styrelsen for undervisning og kvalitet. (30.. April 2018). Samfundsfag. Fagformål for faget samfundsfag. Hentet fra EMU Danmarks læringsportal: https://www.emu.dk/sites/default/files/Samfundsfag%20-%20januar%202016.pdf

Ministeriet for børn, undervisnignen og ligestilling. Styrelsen for undervisning og kvalitet. (8. maj 2018). Samfundsfag. Fagformål for faget samfundsfag. Hentet fra EMU Danmarks læringsportal: https://www.emu.dk/sites/default/files/Samfundsfag%20-%20januar%202016.pdf

Undervisningsministeriet (a). (8. Maj 2018). Læseplan for faget samfundsfag. Hentet fra EMU Danmarks læringsportal: https://www.emu.dk/sites/default/files/L%C3%A6seplan%20for%20faget%20samfundsfag.pdf

Undervisningsministeriet (b). (8. maj 2018). Vejledning for faget samfundsfag. Hentet fra EMU Danmarks læringsportal: https://www.emu.dk/sites/default/files/Samfundsfag%20-%20januar%202016.pdf

Undervisningsministeriet (c). (8. maj 2018). Dannelse i fokus. Hentet fra EMU Danmarks læringsportal: https://www.emu.dk/modul/dannelse-i-fokus

Vygotsky, L. S. (2000). Værktøj og symbol i barnets udvikling. I K. (. Illeris, Tekster om læring. Gylling: Roskilde Universitetsforlag.

Hvad er Rigsfællesskabet?

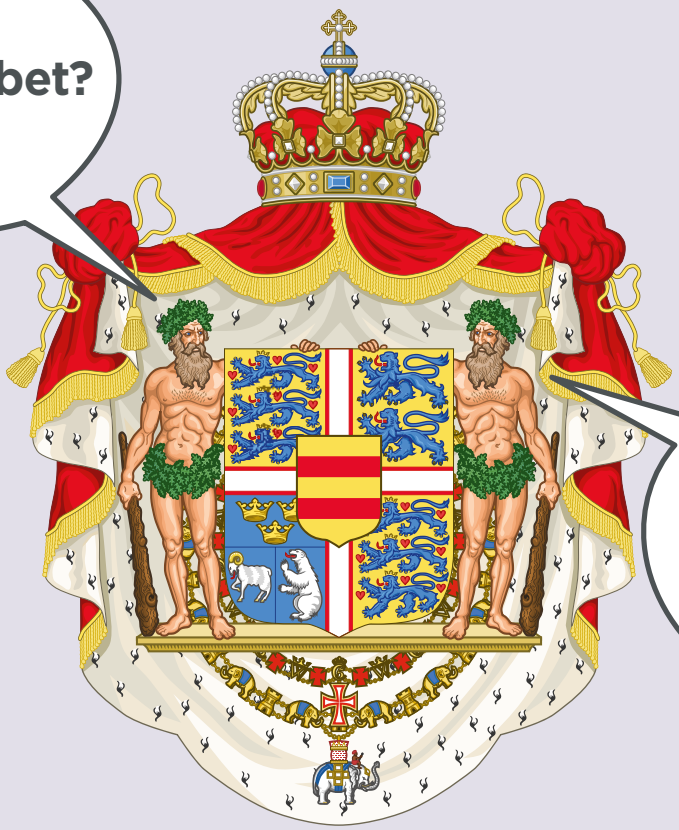

Det er vist noget med Færøerne og Grønland!

Rigsfællesskabet kom igen på alles læber, da USA's præsident foreslog at købe Grønland. Men hvad er Rigsfællesskabet egentlig for en størrelse? Gennem to *Spot På-forløb* og bogen *Rigsfællesskabet* af Jens Aage Poulsen, bliver eleverne klogere på Grønland, Færøerne og Danmarks skæbnefællesskab. På den måde kan de bedre forstå, hvad der har formet vores fællesskab og diskutere, hvor vi er på vej hen.

Rigsfællesskabet af Jens Aage Poulsen. De store fagbøger
Hvorfor har Danmark, Grønland og Færøerne egentlig noget med hinanden at gøre? I *Rigsfællesskabet* bliver eleverne klogere på, hvordan fællesskabet opstod, og hvordan det fungerer i dag.

Køb bogen på ***gu.dk***

Grønlands hjemmestyre
I 1970'erne begyndte Danmark og Grønland at diskutere grønlændernes ønske om selv at styre landet politisk. I forløbet sættes der spot på Grønlands vej mod selvbestemmelse.

Prøv forløbet på
historie.gyldendal.dk

Rigsfællesskabet
Selv om Grønland og Færøerne ligger langt fra Danmark, er de en vigtig del af det danske rige. Bliv klogere på vores lange, fælles historie.

Prøv forløbet på
samfundsfag.gyldendal.dk

GYLDENDAL

SIGNS: Lær af fortiden for at påvirke fremtiden

Et folkedrab er kulminationen på et langt forløb, som begynder længe før det første drab udføres. Forskere har fundet frem til flere tegn, der indikerer optakt til etnisk udrensning og folkedrab. Hvis vi kender tegnene og opdager dem i tide, kan vi måske forhindre, at konflikter fører til forfølgelser og vold.

Af Aida Riberholt-Rischel, manuskriptforfatter og instruktør Batavia Media ApS,
og Kari Astrid Thynebjerg, forlagschef DigTea ApS

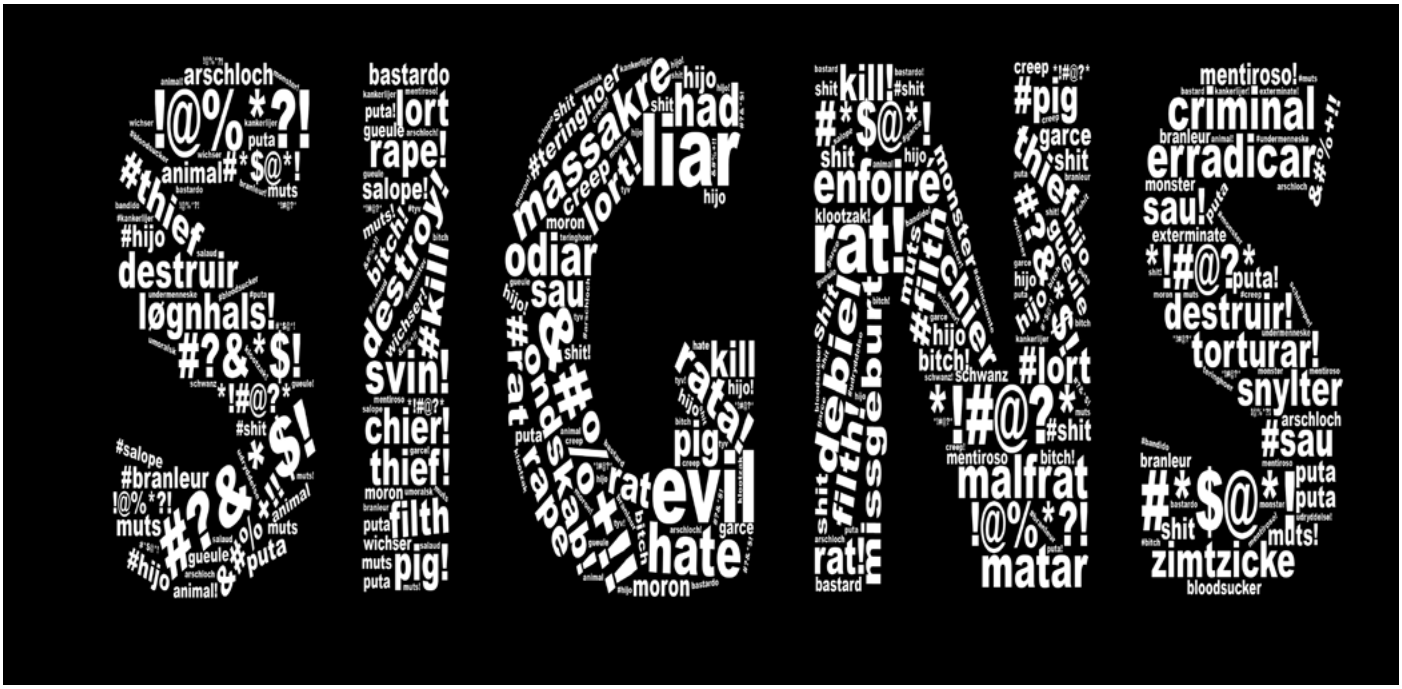

SIGNS logoet er bygget op af ord, der repræsenterer nedgørende hate speech.

Hvad er SIGNS: interaktivt undervisningsmateriale om propaganda og folkedrab

Det interaktive undervisningsmateriale SIGNS fokuserer på de tidlige stadier i et konfliktforløb med autentiske eksempler på nedgørende og diskriminerende omtale af en udvalgt befolkningsgruppe. SIGNS skal give eleven basal viden om tegn i de tidlige stadier baseret på Stantons ti-trins model, med det formål at styrke elevens opmærksomhed og kritiske sans over for propaganda og anden manipulerende kommunikation i traditionelle og sociale medier.

Materialet henvender sig til elever i udskolingen 7.-10. klasse, samt gymnasiet.

SIGNS indgår i undervisningsministeriets materiale om Holocaust og andre folkedrab.

Hvad handler SIGNS om?

Professor Gregory H. Stanton har formuleret de "10 stadier i et folkedrab" - 10 forhold

der trinvist nedbryder den sociale sammenhængskraft i et samfund.
SIGNS fokuserer på de tidlige stadier i modellen:

- Stadie 1: Klassificering: Adskillelse af befolkningsgrupper i "os" og "dem"
- Stadie 2: Symbolisering: Brug af hadesymboler og ord til at udhænge en gruppe
- Stadie 3: Diskriminering: En gruppe fratages rettigheder gennem lovgivning og politisk magt

SIGNS fokuserer på disse tidlige stadier i modellen og det er der tre vigtige grunde til:

- Tegn på klassificering og symbolisering vil være synlige i mediebilledet, netop fordi formålet med propaganda er at påvirke den generelle opfattelse og danne grobund for splittelse i samfundet.
- Især i forbindelse med de tidlige stadier i processen har man som enkeltperson og borger mulighed for at gøre en forskel – fx ved at sige fra overfor nedgørende omtale og behandling af andre borgere eller i valget af politikere både lokalt og nationalt.
- Når først en udskillelse og dæmonisering sætter aftryk i samfundet fx gennem diskriminerende og begrænsende lovgivning eller gennem statslig anvendelse af en diskriminerende og dæmoniserende retorik over for en befolkningsgruppe, er processen nået langt i udviklingen mod folkedrab.

Hvordan spiller man SIGNS?
SIGNS spilles bedst med en makker, så man har mulighed for at diskutere de tegn man bliver præsenteret for undervejs. Men eleverne kan også spille SIGNS individuelt.
SIGNS indledes med en dokumentarisk introsekvens, der viser forløbet gennem de 10 stadier, men i omvendt kronologi. Sekvensen begynder med kulminationen – mindesmærker for folkedrab og flygtningestrømme - og ender med begyndelsen, hvor befolkningsgrupper opdeles i "dem og os".

Derefter præsenterer SIGNS fiktive kursusleder Stantons model og formålet med træningssituationen: at kunne spotte de tidlige tegn på konfliktudvikling, fordi det er skadeligt for et samfund, hvis "dem og os" udvikler sig til "dem imod os".

En fiktiv kursusleder guider eleverne gennem spillet. Efter en generel præsentation af de 10 stadier i et folkedrab begynder den egentlige træningssituation. Eleven er i en simuleret træningssituation med sproglige og visuelle tegn på udskillelse af en befolkningsgruppe. I løbet af 3 runder, hvor hver runde svarer til et stadie i modellen, vises autentiske eksempler på klassificering, symbolisering og diskriminering. Forud for hver træningsrunde får eleverne en kort gennemgang af de karakteristika ved stadiet (henholdsvis symbolisering, klassificering og diskriminering), som de skal kigge efter.

I selve spillet præsenteres eleven gennem tre runder for i alt ni autentiske eksempler, tre for hvert stadie (symbolisering, klassificering og diskriminering). Eksemplerne formidles fx gennem fotografier, filmklip, illustrationer, tekstcitater m.v. og i alle eksempler er der danske oversættelser eller undertekster.
I hver runde får eleven stillet en række multiple choice-spørgsmål, der knytter sig til eksemplet. Inden eleverne fortsætter til næste eksempel, får de feedback på deres svar både i form af en score og en gennemgang af eksemplet i forhold til, hvordan det er repræsentativt for stadiet samt hvorfor det evt. kan være svært at genkende tegnene på dette stadie.
Efter eleven har gennemført spillets tre runder, får de en samlet score og spillets fiktive kursusleder samler op på, hvordan deres arbejde er forløbet og lægger op til den efterfølgende diskussion i klassen.

Videreudvikling af formatet efter Truth Hunter:
SIGNS adskiller sig fra sidste års interaktive

undervisningsmateriale Truth Hunter på flere punkter. Truth Hunter handler om efterforskning af fortiden og foregår efter et folkedrab har fundet sted. SIGNS baserer sig på fortidens erfaringer, men orienterer sig mod fremtiden og det der kan komme til at ske, hvis ikke udskillelsesprocesserne beskrevet i Stantons 10 stadier, bremses i tide. Indholdet i SIGNS er overvejende dokumentarisk materiale og den fiktive rammefortælling er primært en indgang til de interaktive øvelser. Den interaktive oplevelse er dermed markant anderledes end i Truth Hunter: eleverne kommer igennem tydeligt afgrænsede niveauer og skal udelukkende forholde sig til og vurdere konkrete autentiske eksempler, og de får løbende feedback på deres svar i hver runde. Spilletiden er på ca. 30 minutter, hvilket gør SIGNS hurtigere at gennemføre end Truth Hunter, så den er lettere at finde tid til i undervisningen.

Anvendelse i undervisningen
Spillet aktualiserer arbejdet med Stockholmserklæringen, menneskerettigheder, magtens tredeling, demokrati med videre, foruden at den kan anvendes i relation til arbejdet med fx krisen på Balkan, Holocaust eller samarbejdspolitikkens sammenbrud og den efterfølgende jødeaktion i oktober 1943.

På baggrund af spillet er det oplagt med en efterfølgende diskussion og debat i klassen om dilemmaer og gråzoner i samfundsdiskurser på blandt andet sociale medier og lovgivning i form af fri presse, ytringsfrihed og forsamlingsfrihed. Spillet omhandler alene stadie 1,2 og 3, og det kan derfor være oplagt for eleverne at arbejde videre med tegn på de øvrige stadier gennem arbejdet med folkedrab, der har fundet sted. Dertil vil det være relevant at eleverne foreslår og diskuterer modhandlinger til hvert stadie, med henblik på at standse en udskillelsesproces på et så tidligt stadie som muligt.

Udvikling af projektet
SIGNS er udviklet i et samarbejde mellem Batavia Media ApS, DigTea ApS og PortaPlay ApS. Batavia Media står bag ide og research til SIGNS, samt manuskript og de optagelser, der indgår i materialet. PortaPlay har udviklet de interaktive elementer i SIGNS og de tekniske aspekter af spillet. DigTea har produceret de didaktiske materialer, som understøtter SIGNS.
SIGNS er del af undervisningsministeriets materiale om Holocaust og andre folkedrab på portalen aldrigmere.dk.

Hvad:	Digitalt undervisningsmateriale
Pris:	Gratis anvendelse
Genre:	Interaktiv dokudrama
Indhold:	Online spil
Målgruppe:	Udskolingen 7.-10. klasse, samt gymnasiet
Spilletid:	30-45 minutter.
Emne:	Digital dannelse, Stantons konfliktmodel, propaganda, hate speech
Sprog:	Dansk, udenlandske filmklip har danske undertekster
Tekster:	Supplerende tekster på 2 niveauer, lærervejledning
Link:	http://signs.aldrigmere.dk/

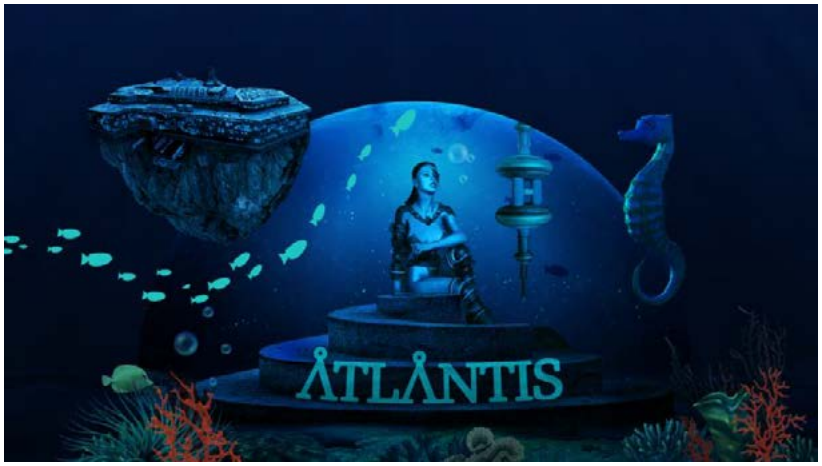

Titel: Build-A-World
Produkt: Interaktivt spil med introducerende videoer
Målgruppe: Udskolingen (7.-9. klasse)

Fag: Samfundsfag, historie
Udgivelse: April, 2019
Produceret for Meedom Kommunikation af: Cattenbaum og Copenhagen Game Lab

Build-A-World er et spil om Danmarkskanonen, der er målrettet samfundsfag og historie i folkeskolens ældste klasser, som kan afvikles over tre moduler (3x90 minutter). Med udgangspunkt i værdierne fra Danmarkskanonen skal eleverne bygge eksotiske verdener til krævende kunder.

I det interaktive læringsspil Build-A-World spiller eleverne verdensbyggere, der er ansat på Verdensbyggerfabrikken. Her er der kommet nye bestillinger ind på fantastiske verdener, og sammen i grupper skal eleverne så finde ud af, hvordan disse verdener nu skal indrettes. Hvilke formål skal ligge til grund for tilværelsen og hvilke værdier skal være i centrum? Hvilken kultur skal der være og hvad er reglerne? Hvilke køn er der, og hvad er forholdet mellem dem? Og kan man overhovedet forestille sig en verden uden "hygge"?

Dette er blot nogle af de spørgsmål, som eleverne kommer til at tage stilling til. Ved arbejdet med værdierne fra Danmarkskanonen, kan grupperne udforske, hvordan værdierne adskilt påvirker indbyggerne på deres egen planet. Build-A-World, der er en medrivende mulighed for at instrumentalisere, afprøve og udforske samfundsfaglige færdigheder, sættes i gang med korte, introducerende film om de enkelte værdier.

Danmarkskanonen er en formulering af de værdier, som befolkningen i Danmark mener, er vigtigst. Den handler om de samfundsværdier, traditioner og bevægelser, vi er formet af og fælles om, og som er værd at tage med ind i fremtidens samfund. Et samfund, som vil blive formet af de unge.

Build-A-World er gratis tilgængeligt via Meedom Kommunikations hjemmeside og på EMUs Materialeplatform.

Kom med til Ungdomsparlament 2020

Elever i 8. og 9. klasse i danske, færøske og grønlandske skoler har mulighed for selv at sætte dagsordenen på Christiansborg, når Folketinget holder ungdomsparlament den 27. januar 2020.

Politik handler dybest set om, hvordan man gør verden til et bedre sted. Men hvordan gør man egentlig det? Politikerne har mange forslag, men det er også interessant at se, hvad unge mennesker prioriterer, og hvilke løsningsforslag de kommer med, når de konfronteres med konkrete politiske problemstillinger. Derfor afholder Folketinget hvert andet år ungdomsparlament. Ungdomsparlamentet er en god mulighed for at inspirere danske skoleelever til at interessere sig for politik og træne dem i at være engagerede borgere, der deltager i demokratiet. Det gør man bl.a. ved at få dem til at sige, hvad de mener, og ved at de bliver i stand til at begrunde deres holdning. Men vigtigst af alt: De skal også lytte til andre. Og det er okay at ændre mening, hvis man synes, at andre har bedre argumenter end en selv. Disse kompetencer vil blive trænet i forbindelse med det undervisningsforløb, der leder op til ungdomsparlamentets afholdelse den 27. januar 2020.

Undervisningsforløb i seks lektioner

Undervisningsforløbet tilknyttet ung-

domsparlamentet er på 3 x 2 lektioner og relaterer sig primært til samfundsfagets mål og indhold. Det knytter særlig an til følgende kompetencemål i samfundsfagsundervisningen: "Eleven kan tage stilling til politiske problemstillinger lokalt og globalt og komme med forslag til handlinger".
Eleverne arbejder sammen tre og tre (to og to for Grønlands og Færøernes vedkommende), da det er dette antal elever, der skal repræsentere klassen i Folketinget. De kommer til at arbejde med argumentation, kildekritik, kommunikation i skrift og tale samt evnen til at give og modtage konstruktiv feedback. Du kan læse mere om undervisningsforløbet og finde konkret materiale, der kan bruges i undervisningen, på lærersiden på www.up20.dk.

Lovforslag inden for relevante temaer
For at deltage skal eleverne skrive et lovforslag inden for et af følgende fem temaer: sundhed, klima, uddannelse, straf og flygtninge.
Hvordan skal vores sundhedsvæsen egentlig indrettes? Hvad kan Danmark gøre for at mindske CO2-udledningen? Hvordan skal den danske folkeskole udvikle sig? Hvordan skal samfundet reagere på kriminalitet? Hvordan skal Danmark forholde sig til de flygtninge, der lige nu har brug for hjælp? Disse er blot nogle af de spørgsmål, eleverne kan diskutere og gå i dybden med. Men i undervisningsforløbet kan det være, at helt andre spørgsmål dukker op. Det afhænger helt af, hvilke interesser de unge har, og hvad de ser som de vigtigste samfundsudfordringer. Lovforslagene skal sendes ind via ungdomsparlamentets hjemmeside senest den 15. november 2019.

179 elever kan opleve Folketinget indefra
Ud af de lovforslag, der indsendes, udvælger Folketinget 60 forslag fra 60 forskellige klasser: 58 lovforslag fra danske skoler, 1 fra Grønland og 1 fra Færøerne. Det er en enestående chance for eleverne for at blive hørt og for at opleve Folketinget på første hånd, og ungdomsparlamentet er en helt speciel dag, hvor skoleelever fra hele kongeriget kommer ind i demokratiets maskinrum.

Ungdomsparlamentet er en god mulighed for at få de unges politiske diskussioner frem i lyset, så det tydeliggøres, hvad der rører sig blandt unge netop nu, og hvad de ser som vigtige politiske temaer.

De 179 udvalgte elever kommer til at behandle deres lovforslag i udvalg, som bliver ledet af folketingsmedlemmer, stille spørgsmål til ministre og debattere og stemme om de udvalgte lovforslag i Folketingssalen.

Læs mere om ungdomsparlamentet og om, hvordan du tilmelder din klasse, på www.up20.dk

Du er velkommen til at kontakte Folketinget på up@ft.dk, hvis du har spørgsmål.

FOLKETINGET

Økonomiundervisning
mellem natur- og humanvidenskab

Af Daniel Panduro, folkeskolelærer og cand.mag

"*Økonomi, er det ikke sådan en slags matematik med penge?*" udtalte en af mine elever i den første samfundsfagstime i 8.klasse. På en ene side havde hun jo ret; Penge er en af de vigtigste ressourcer der bliver behandlet i økonomiundervisningen, og på samme måde som i matematik, vil en økonomi-tekst ofte indeholde både tal og formler. Men på den anden siden tager hun grueligt fejl; Den økonomiske videnskab handler grundlæggende om fordelingen af knappe ressourcer til opfyldelse af menneskelige behov, men hvordan mennesker, individuelt og kollektivt, handler, når de får tildelt denne ressource, er et af de spørgsmål økonomi-videnskaben har svært ved at besvare fuldstændigt. Samtidigt ser vi, at nogle økonomiske skoler forsøger at ophøje deres mere eller mindre efterprøvede teorier til lov:

Den dominerede økonomiske skole i Danmark, den neoklassiske, har siden 1880'erne haft til formål at "sætte formel på økonomien". Det gør den blandt andet ved at opstille en karikeret menneskетype: Homo Oeconomicus, "Det Økonomiske Menneske". Denne menneskетype er defineret ved at være rationelt og snævert selvinteresseret, og som forfølger deres subjektivt definerede mål optimalt. At opstille en sådan menneske-type, særligt kombineret med en neoklassisk forestilling om at marked der altid er i ligevægt og hvor hver enkelt person har absolut viden om markedet, gør det uendeligt let at opstille

formler for menneskelig handel. Desværre ser vi gang på gang at disse formler for menneskelig handlen i bedste fald af usikre og i værste fald er direkte misvisende og anbefaler beslutningstagere at vedtage policy-forslag på baggrund af betingelser der ikke holder i praksis.

Selvom det selvfølgeligt bør anerkendes at vi som lærere bruger forsimplinger aktivt, hver eneste dag, for at opstille modeller der giver eleverne nye indsigter og få dem til at forstå sammenhænge, er konsekvenserne nogle andre og større, når vi taler forsimplinger af økonomiske handlemønstre.

Dette bagtæppe muliggør nemlig at økonomer kan opstille forsimplede kausalforhold, et eksempel: Hvis vi sænker skatten, særligt topskatten, får folk mere ud af at arbejde og derfor vil flere tage et arbejde. Kort sagt: Hvis vi fører en borgerlig udbudscentreret økonomisk politik, vil vi som samfund opleve at langt flere kommer i arbejde.

Dette konkrete eksempel viser på forbilledlig vis hvorfor det kan være farligt at forsimple økonomisk teori; for det første er det kun omkring 10 % af befolkningen der betaler topskat, og derfor vil få noget ud af en topskatte-sænkning. En sænkning af skatten kan ligeledes betyde at folk i arbejde kan få det samme udbetalt, ved at arbejde færre timer. Denne effekt kaldes i økonomitermer "hængekøjeeffekt". Folk vælger altså at gå ned i tid og bruge tiden i hængekøjen, i stedet for på arbejdsmarked. Vi kan derfor ikke konkludere at en topskatte-sænkning vil have en positiv effekt på arbejdskraftudbuddet, faktisk kan konsekvensen være det stik modsatte.

Disse alternative handlinger eksistere ikke i neoklassisk økonomisk forståelse, hvor mennesket altid vil søge mod det der giver den største økonomiske gevinst, her og nu, og vil, når skatten sænkes blot arbejde endnu mere.

Denne kritik af neoklassisk økonomisk tænkning skal ikke læses som et forsvar for argumentet om at man ikke kan sige noget som helst om menneskers økonomiske handlen. Det kan man godt. I disse år ser vi en øget fremkomst af adfærdsøkonomer, der gennem empiriske analyser forsøger at skabe en dybere og mere præcis forståelse af menneskers handlen. Det er godt, for det giver os mulighed for at opstille mere retvisende og evidensbaserede teorier.

I stedet skal det læses som et argument for at vi samfundsfagslærere står overfor en særlig opgave:

Når selv finansministeriet i dag bruger regnemodeller der tager udgangspunkt i en neoklassisk økonomiforståelse, når de fremskriver hvad et givent policy-forslag betyder for dansk økonomi, fremskrivninger der oftest viser sig at slå fejl, har vi som lærere et ansvar: Vi kan ikke blive ved med at reproducere og undervise ukritisk i de fejlantagelser som en stor andel af lærermidlerne præsentere: Hvis vi fortsat underviser i at skattesænkninger, ifølge modellen, næsten er selvfinansieret i kraft af den øget produktivitet og at investeringer i offentlig velfærd, herunder skoler, oftest alene er at betragte som en udgift, lærer vi eleverne noget de fleste samfundsfagslærere godt ved er fejlagtigt og en overforsimpling af virkeligheden.

For en bred og politisk økonomiforståelse

Når det fremgår af Fælles Mål at eleven skal: tage stilling til økonomiske problemstillinger og handle i forhold til egen økonomi og samfundsøkonomien, stiller det nye krav til samfundsfagslærere: Når man betragter økonomifaget som naturvidenskab med evigtgyldige regler, afpolitisere man faget. Man fjerner således samfundsvidenskaben fra en af samfundsfagets bærende søjler. Dette må vi fagligt miljø forholde os til: Selvfølgeligt er

det forståeligt at man i didaktikkens hellige navn og med kompleksitetsreduktion for øje (over)forsimpler de økonomiske teorier. Det er gjort i god menig, men det er at gøre eleverne en bjørnetjeneste. Løsningen er heller ikke at opfordre samfundsfaglærerne til at smide økonomibogen ud. - Det ville være for drastisk, og selvom de danske lærermidler i økonomi ofte ensidigt beskuer faget fra et neoklassisk perspektiv, er det ikke løsningen.

Det vi har vi brug for, er lærere der kan kvalificere og vække nysgerrigheden hos eleven. Dette kan blandt gøres ved at invitere eleverne ind i en kritisk diskussion af om de bagvedliggende økonomiske grundantagelser er rigtige: Er det rigtigt at en lavere skat og dårligere sociale ydelser vil betyde at flere kommer i arbejde, eller er folks vej ind på arbejdsmarked mere kompleks? Det er en af de kritiske dialoger man som samfundsfagslærer kan, og bør, tage med sine elever. Selvfølgeligt skal en sådan dialog stilladseres, men det er et af grundvilkårene når man arbejder med et så teoretisk tungt og abstrakt fag som samfundsfaget.
Derudover må vi som fagligt fællesskab stille større krav til de læremidler vi tager med i klasselokalet. På samme måde som vi kræver at politologiundervisningen præsentere eleverne for hvilke politiske og ideologiske perspektiver der kan anlægges til at beskue et givent policy-område, skal vi kræve at lærermidlerne præsentere eleverne for forskellige økonomiske skolers perspektiv på en given økonomisk problemstilling. Ikke kun som et korrektiv til den neoklassiske skole, men som selvstændige og ligeværdige økonomiske skoler.

På den måde kan vi åbne op for en bredere, og mere politisk, økonomiforståelse hos eleverne, en økonomiforståelse der kan give dem indblik i af økonomi ikke blot er "matematik med penge", men et kerneelement i samfundsfag. Det er hverken natur- og humanvidenskab, det er samfundsvidenskab.